

Europa na Corona

5 opdrachten aan het kabinet tijdens het Duitse
EU-voorzitterschap

Rob Jetten - Fractievoorzitter D66 Tweede Kamer
*Sophie in 't Veld - Delegationeleider D66 Europees
Parlement*

D66

Nog midden in de coronacrisis zal Duitsland vanaf 1 juli voorzitter van de Europese Unie zijn. Dat betekent dat het motorblok van de EU de agenda zal bepalen. Historisch gezien weet Duitsland op die momenten uitzonderlijk complexe dossiers vlot te trekken. De vorige keer resulteerde het in een impuls van Europese integratie, en zelfs in een nieuw Europees verdrag. Dit zijn zes maanden waar het er op aankomt, juist nu we midden in een crisis terecht zijn gekomen.

Dit is het moment dat we de historische kans en verantwoordelijkheid hebben om de Unie te versterken, en daar moeten we het Duitse voorzitterschap voor aangrijpen. De wereld na de coronacrisis is een compleet andere. Het wordt pijnlijk duidelijk dat we een zelfverzekerd Europa nodig hebben, met middelen om zelf crises het hoofd te bieden. Een Europa dat niet afhankelijk is van China voor mondkapjes, niet van het Amerikaanse Facebook en Zoom voor onze communicatie, niet van Griekenland om ons vluchtelingenprobleem op te lossen, en niet van kibbelende regeringsleiders voor een daadkrachtige aanpak van de rechtsstaatcrises in Polen en Hongarije. Dat betekent echte Europese soevereiniteit. Dat kan alleen in een volwaardig politieke, economische, en monetaire Unie.

Als we deze historische kans en verantwoordelijkheid niet pakken, dan doen de populisten in Europa het wel. Zij laten geen mogelijkheid onbenut om te benadrukken dat de EU vleugellam is, en dat China en Rusland wel concrete hulp bieden. Het is veelzeggend dat Italianen meer vertrouwen hebben in China dan in Duitsland. De populisten zien in deze crisis een uitgelezen kans: de EU had meer moeten doen, maar moet tegelijkertijd toch worden afgeschaft. Aarzelend pragmatisme vanuit het pro-Europese midden is daarop niet het antwoord. Het antwoord is resoluut kiezen voor een sterker Europa.

Dit is dus het moment voor het Nederlands kabinet om vlijmscherp op onze Europese prioriteiten aan te sturen. Ondanks de diplomatieke uitgljider recentelijk, kan Nederland traditioneel in onze Unie invloedrijk zijn: qua inwoners en economie horen we niet bij de kleintjes. Laten we die positie gebruiken. Onze ambities staan nú op de agenda: van grondig economisch herstel na de corona-crisis tot klimaatneutraliteit, van een Europees asielcompromis tot harde sancties voor het aanvallen van de rechtstaat, en nieuwe technologie en innovatie tot een topprioriteit maken van ons beleid. Wanneer we deze noodzakelijke stappen willen zetten, dan moet Nederland de leiding durven nemen om compromissen te bouwen. Niet drammen, niet blokkeren, maar zoeken naar mogelijkheden, overeenkomsten en kansen.

Een sterke Europese Unie is namelijk in het Nederlands belang. Onze vrijheid, veiligheid, onze banen en onze welvaart: het hangt allemaal nauw samen met Europa. Ook onze plek in de wereld staat op het spel, want deze pandemie heeft een versnellend effect op de geopolitieke verhoudingen in de wereld. Door deze verschuivende machtsbalans komen onze belangen en onze Europese en Nederlandse positie wereldwijd steeds verder onder spanning te staan.

De tijd van business as usual is dus voorbij. Het enige antwoord, is een sterkere rol van de EU in de wereld. En een sterke EU, die maken wij zelf. In plaats van nee te roepen, moet het kabinet aansturen op wat we wél willen en daarbij oude dogma's durven laten varen. Het is tijd voor moreel leiderschap, waarbij het kabinet durft te laten zien dat een sterk Europa in het Nederlands belang is. Zo kunnen we samen met Duitsland en Frankrijk bepalend zijn in de toekomst van onze Unie. D66 doet een voorzet.

Inhoudsopgave

1. Investeer in de economie: niet later, maar nu	5
2. De crisis als kans: groen herstel is duurzaam herstel	8
3. Het continent van kansen: koploper in tech, kennis en innovatie	10
4. Gezondheid eerst: geneesmiddelen in Europa.	11
5. Afspraak is afspraak: Europa beschermt de rechtsstaat en mensenrechten	12

1. Investeer in de economie: niet later, maar nu

Er zullen vele miljarden nodig zijn om onze Europese economie weer op niveau te brengen. Deze economische crisis is dieper dan de vorige en de focus moet tijdens het Duitse voorzitterschap dan ook als eerste gericht zijn op herstel. Het economisch herstel zal via de Europese meerjarenbegroting (MFK) geregeld moeten worden, een dossier waar al twee jaar lang zonder eindresultaat scherp over onderhandeld wordt.

Juist Duitsland heeft als de grootste economie en als grootste betaler aan de EU-begroting een gigantische invloed op hoe de uiteindelijke afspraken gemaakt worden. Een compromis tussen de lidstaten komt uiteindelijk pas tot stand met een Duitse zegen. Onder het Duits voorzitterschap zal er voor 31 december 2020 een akkoord moeten liggen over de nieuwe meerjarenbegroting. Hun sleutelrol is nu dus nog groter dan normaal. Omdat deze begroting zo gericht zal zijn op economisch herstel na de crisis, dient zich juist nu de kans aan om ons af te vragen: in wat voor Europa willen we straks leven? Waar moet de Europese financiering op gericht zijn? Ons antwoord: het herstel moet groen, sociaal, modern én gezamenlijk zijn. Nederland verdient zijn geld op de interne markt. Alleen wanneer alle lidstaten krachtig herstellen, kan Nederland krachtig herstellen. Dát moet voorop staan.

De noodzaak om het MFK te hervormen en moderniseren was er al. Al jaren pleit D66 voor het korten op de ouderwetse landbouw- en cohesiefondsen en investeren in de prioriteiten van de toekomst: kennis en onderzoek, groene groei en klimaat, innovatie en technologie. Door de uitbraak van de pandemie is de noodzaak tot hervorming er enkel urgenter en dringender op geworden, en daarbij moet de EU via de begroting een solidair antwoord vinden op de economische gevolgen van de pandemie.

Het is tijd dat Nederland uit het bondgenootschapje “de vrekkige vier” (Nederland, Oostenrijk, Zweden en Denemarken) stapt. Wat D66 betreft moet Nederland open staan voor een forse verhoging van de begroting ten opzichte van eerdere voorstellen. Een grondig gemoderniseerde en ambitieuze begroting is noodzakelijk om de Europese economie te herstellen, en samen sterker uit de crisis te komen. Enerzijds lopen de onderhandelingen over het reguliere deel van begroting door, anderzijds moet middelen voor herstel van de economische klap van de coronacrisis bovenop komen.

Daarom zal deze 'post-corona' begroting moeten bestaan uit twee delen: het eerste 'reguliere' deel van de begroting waar al uitvoerig over onderhandeld is voor de crisis. En een tweede deel: dat moet zich volledig richten op economisch herstel uit de coronacrisis. Voor deze tijdelijke top-up binnen het MFK zullen we de leencapaciteit voor de Europese Commissie moeten verhogen. Hierdoor kan de Commissie leningen afsluiten, parallel aan werkwijze van het al bestaande SURE, EU Investeringsbank en ESM om een hoger MFK mogelijk te maken. Merkel steunde dit voorstel al, net als veel zuidelijke lidstaten. Een akkoord lijkt dus haalbaar. Het toevoegen van dit hersteldeel binnen de meerjarenbegroting, zou een verdubbeling van het bestaande MFK kunnen betekenen tot rond de 2% van het EU27-BNI.

Voor wat betreft het 'reguliere' deel van de begroting, moet de zuinige 1% BNI-houding losgelaten worden. D66 pleit hier al geruime tijd voor, en omdat het BNI van de hele EU waarschijnlijk een flinke krimp te verwachten staat, zal om een soortgelijke begroting te krijgen per definitie van deze positie afgestapt moeten worden. Verder kunnen we in ruil voor het accepteren van een hogere begroting inhoudelijke tegemoetkomingen zien: een groene, sociale en moderne begroting. Daarbij is er meer geld beschikbaar voor de uitdagingen van de komende tijd zoals kennis, klimaat en migratie. Verder vragen we in ruil voor een verhoging om conditionaliteit op het gebied van de rechtstaat. Door sterke voorwaarden op het gebied van de rechtstaat te koppelen aan Europese middelen, kunnen we de rechtstaat in de hele Unie beter beschermen. Zo kunnen er middelen ingehouden worden of zelfs teruggevorderd als Europese waarden geschonden worden of onder druk staan. Het Europees Openbaar Ministerie moet de middelen krijgen om tegen fraude met Europees geld daadkrachtig op te treden.

Toch kunnen we niet enkel met garanties en creatieve begrotingsmechanismen komen tot een noemenswaardig MFK. Daarom moet we de doorlopende fiscale capaciteit van de EU vergroten: eigen middelen via directe financiering van de begroting. Dit zijn belastingen die worden geheven daar waar het de Europese toekomstagenda versterkt. Dat betekent Europese belastingen op grensoverschrijdende vervuiling, zoals een EU-vliegtaks, en op de Google's en Facebooks van deze wereld. Die verdienen nu veel geld verdienen aan onze data maar dragen amper bij aan publieke investeringen in Europa. Door het invoeren van deze eigen middelen, verlagen we de nationale afdrachten-component van de begroting, waardoor toekomstige onderhandelingen minder moeizaam zullen verlopen. Deze week sprak ook het Europees parlement zich uit voor meer eigen middelen en een modernisering van de EU begroting.

Als deze twee mechanismen ten volle worden benut, zal de stijging van de Nederlandse afdracht beperkt kunnen blijven. Toch is dat voor D66 geen halszaak: meer betalen aan de EU-begroting is namelijk één van de beste manieren om Nederland te laten herstellen en de EU bij elkaar te houden. Zonder Europese consument immers geen Nederland als exportkampioen. Daarom is het belangrijk om niet alleen geld te lenen aan andere Europese landen, juist omdat die vaak al veel schulden hebben. Er moet meer geld direct vanuit de grotere Europese begroting inzetbaar zijn.

Economisch herstel moet duurzaam zijn en gepaard gaan met verstandig en houdbaar begrotingsbeleid, zoals we samen in de EU hebben afgesproken in het kader van het Europees Semester. Via EU-besluitvorming worden de kaders bepaald voor de besteding van deze extra middelen uit het fonds voor economisch herstel. Zo moet gewaarborgd worden dat de investeringen rechtmatig en doelmatig plaatsvinden, en bijdragen aan structurele economische groei in de lidstaten en de EU als geheel. In EU-verband moet er democratische controle zijn via het Europees parlement en de Europese Rekenkamer. We moeten tenslotte af van het 7-jarige MFK, dat past niet bij de dynamische wereld van vandaag en sluit niet aan bij het 5-jarige mandaat van het Europees Parlement.

2. De crisis als kans: groen herstel is duurzaam herstel

Naast dat de Europese begroting gebruikt kan worden om de economieën te stimuleren, is dit een kans om dat juist op duurzame wijze vorm te geven, zodat we groener uit de crisis komen. Corona mag dan het klimaat van de voorpagina's hebben verdreven, het probleem is zeker niet verdwenen. Bovendien kennen we daarbij ook nog een biodiversiteitscrisis. Dit is daarom het moment om in ruil voor een verhoging de begroting fors te moderniseren én economische groei te stimuleren. D66 wil daarom een groene herstart, geen grijze, waarbij de Green Deal de motor vormt achter het economische herstel. Dat kan, als we voor mensen en bedrijven de schone keuze, de logische maken: makkelijk en betaalbaar. Ook biedt juist het Duitse voorzitterschap dé uitgelezen kans om vol in te zetten op een groene toekomst: binnenlands zet Duitsland vol in op vergroening via de Energiewende, en op Europees niveau zijn ze sinds kort voor een Europese CO2-belasting. Daar moeten we gebruik van maken.

Om die omslag te maken, is het allereerst van belang dat investeerders en ondernemers kunnen bouwen op een gelijk speelveld in Europa. Dat kan met een Paris Proof CO2-belasting, in de vorm van een ambitieuzer ETS-systeem gecombineerd met een CO2-grensbelasting, waarmee ook de lucht- en scheepvaart worden uitgedaagd tot innovatie.

Hand in hand met zo'n financiële prikkel kunnen we bedrijven steunen die willen investeren in schone technieken voor de nul-emissie economie in 2050. Denk aan de ontwikkeling van groene waterstof of het afvangen van CO2 om te gebruiken als grondstof voor nieuwe producten. Willen we onze klimaat- en natuurdoelen halen, dan moeten we fors investeren in een circulaire economie, hernieuwbare energie, en kringlooplandbouw. Denk daarbij ook aan het aanleggen van de benodigde, grensoverstijgende elektrische infrastructuur. In de landbouw- en cohesiefondsen moet een bindende prikkel richting CO2-reductie zitten. Rotterdam kan van een doorvoerhaven van fossiele brandstof uitgroeien tot een hub voor groene waterstof. Voor die ontwikkeling moeten subsidies beschikbaar zijn. Zo versterken economie en milieu elkaar. Want Europese bedrijven lopen dan voorop in de ontwikkeling naar de economie van morgen, en schone energiebronnen en nieuwe verdienmodellen zorgen voor veel werkgelegenheid.

Maar er zijn nog veel meer groene ideeën. Het wordt hoog tijd om eindelijk grote stappen te zetten om de Europese spoorwegen een boost te geven, juist nu onze vliegtuigmaatschappijen op minder zonbestemmingen zouden moeten gaan vliegen. Hogesnelheidstreinen en hyperloops zijn serieuze opties. Zorg voor een laad- en tank-infrastructuur die emissievrij rijden overal makkelijk maakt.

Laten we verder op alle overheidsgebouwen in Europa zonnepanelen leggen, met Europees geld waar nodig. In steden als Berlijn en Brussel wordt opeens veel meer gefietst: laat Nederland haar sociaal geografische kennis delen zodat fietsen voor kleine afstanden in heel Europa de norm wordt. Zeker met de opkomst van elektrisch fietsen, wordt dit immers ook in warmere en minder vlakke landen een goedkoop en gezond vervoersmiddel.

3. Het continent van kansen: koploper in tech, kennis en innovatie

Via deze begroting moeten we ons richten op een moderne en meer innovatieve Europese economie. Dat betekent fors investeren in innovatie, kennis en modern technologieën. De razendsnelle ontwikkelingen op het gebied van kunstmatige intelligentie, quantum-computing, cybersecurity, ruimtevaart en de digitale infrastructuur zorgen voor ingrijpende veranderingen in de mondiale economische verhoudingen. Juist op deze terreinen dreigt Europa hopeloos achter te raken. In de wereldwijde top 20 van Tech-bedrijven komt geen Europees bedrijf voor.

Op het gebied van kunstmatige intelligentie is Europa een dwerg vergeleken met China en de VS. Dit is rampzalig voor Nederland en voor Europa. Innovatie is dé hoeksteen van productiviteit en economische groei en creëert banen, juist nu. Niet alleen is dit economisch een groot probleem, ook maatschappelijk. Want moderne technologieën helpen ook maatschappelijke problemen op te lossen, denk bijvoorbeeld aan slimme oplossingen om klimaatverandering tegen te gaan, medische toepassingen, en de bescherming van onze democratie door ons te wapenen tegen cyber-invloed van buitenaf. Als we hier niet nu fors in gaan investeren, kunnen we de opgelopen achterstand nooit meer inhalen.

Juist daarom zegt D66 nu: investeer fors meer in de moderne kenniseconomie in de nieuwe Europese begroting. Omdat deze prioriteiten één op één aansluiten bij de Duitse prioriteiten voor de nieuwe begroting, is het nu tijd om de handen inhoudelijk ineen te slaan. Laten we samen Europa koploper op tech- en innovatiegebied maken. Alleen zo zijn we klaar voor de toekomst.

4. Gezondheid eerst: geneesmiddelen in Europa.

Deze crisis heeft pijnlijk laten zien hoe afhankelijk de EU geworden is van China en India als het aankomt op geneesmiddelen en medische hulpmiddelen. Samen produceren zij zo'n 80% van de generieke geneesmiddelen. Met als gevolg: wanneer er schaarste heerst en een ware medische wedloop ontstaat zit Europa al snel met een tekort. Dat is zeer zorgelijk en kan grote gevolgen hebben voor de volksgezondheid. In de toekomst moeten we beter voorbereid zijn.

Tegelijkertijd betekent dit niet dat de EU op alle fronten zelfvoorzienend moet worden: internationale handel is van groot belang voor onze welvaart. Minder globalisering is niet de oplossing. Slimme keuzes over wat in een noodgeval wel in Europa beschikbaar moet zijn, zijn dat wel. De Europese Commissie is momenteel bezig met een analyse ten aanzien van geneesmiddelentekorten. Het is aan het Duitse voorzitterschap om hier nu snel de eerste stappen op te zetten.

Ten eerste moeten er op het gebied van de meest essentiële geneesmiddelen en hulpmiddelen Europese productielijnen komen. In Europa zal de kostprijs daarvan hoger liggen, maar dit is zo essentieel dat we er Europese subsidies voor in kunnen zetten. Dit gaat dus niet om het produceren van alle medicijnen in Europa, maar slechts de meest essentiële geneesmiddelen en hulpmiddelen. Ten tweede moeten we voor de andere geneesmiddelen op het niveau van ziekenhuizen en apotheken Europa breed een stevige voorraad aanleggen, voor een aantal maanden. Lidstaten hebben hierin de leiding en moeten epidemiologen consulteren over welke medicijnen en hulpmiddelen hierbij het belangrijkste zijn. Deze minimumvoorraad dient altijd aanwezig te zijn en moet weer worden aangevuld.

Ten derde moet Europa afspraken maken over inkoop van medicijnen en dat veel meer gezamenlijk gaan doen. We zagen hoe landen handelsrestricties oplegden en elkaar beconcurrerden op de wereldmarkt. Hierover moeten we afspraken maken. Ook als het straks zal gaan om een vaccin. Om de inkoop van buiten Europa te stroomlijnen, moeten we een systeem opzetten dat zorgt voor gemakkelijke uitwisseling van informatie tussen lidstaten over voorraden: wie waar welke hoeveelheid echt nodig heeft. Zo kunnen we hamstergedrag beperken, en bevorderen we de onderlinge uitruil. Voor Nederland, als relatief kleine speler, zullen dergelijke toekomstige afspraken cruciaal zijn.

5. Afspraak is afspraak: Europa beschermt de rechtsstaat en mensenrechten

De coronacrisis maakt ook twee andere problemen in de EU pijnlijk duidelijk: het gebrek aan solidariteit op het gebied van asiel, en de onmacht om aanvallen op de rechtsstaat binnen de EU af te wenden. Dit moet zo snel mogelijk aangepakt worden. Op beide dossiers kan Duitsland de rol van zwaargewicht op zich nemen. Als het land van ‘wir schaffen das’ is het juist Duitsland dat op deze hete hangijzerdossiers het verschil kan maken en stappen voorwaarts kan zetten.

Ten eerste op het gebied van asiel en migratie. Al jaren werkt het Europese asielsysteem zeer slecht: het is niet humaan en niet effectief. Omdat er geen legale en veilige routes zijn en omdat de lidstaten te weinig harmoniseren, gaat veel migratie ondergronds. D66 pleit al langer voor meer grip op migratie. Dat moet hoe dan ook Europees in een gebied van vrij reizen. Dat betekent gezamenlijke grensbewaking en een echt Europees asielsysteem met uniforme standaarden voor opvang en procedures.

Daarbij horen sterke EU-agentschappen met reële bevoegdheden om in te grijpen waar het fout loopt, respectievelijk de Europese Grens- en Kustwacht en een EU-Asielagentschap. Sinds 2016 zitten nieuwe voorstellen over migratie en asiel muurvast in de Raad. De lidstaten komen er onderling niet uit, gegijzeld door een groep dwarsliggers. Binnenkort komt de Europese Commissie na lange tijd weer met nieuwe voorstellen om deze impasse te doorbreken. Dit nieuwe “Pact” lanceert de Commissie met opzet aan de vooravond van het Duitse voorzitterschap. Duitsland is één van de weinige landen die het in huis heeft om een doorbraak te forceren. Die kans moet Nederland grijpen. Want wanneer de volgende humanitaire ramp aan de Europese buitengrenzen opdringt, moeten we er als Europa klaar voor zijn, in plaats van Erdogan te bellen.

Ten tweede op het gebied van de rechtsstaat. In heel Europa worden maatregelen genomen om het coronacrisis te bestrijden. Dat is hard nodig. Maar sommige Europese leiders misbruiken deze noodsituatie om hun rechtsstaat verder ten gronde te richten en hun eigen macht te vergroten. Daarmee is de coronacrisis ook uitgegroeid tot rechtsstaatcrisis. Met Duitsland als voorzitter zijn hier grote stappen te zetten. Dat is zeker het geval in Hongarije en Polen. Deze landen zaten al op het Europese rechtsstaatstrafbankje: de zogeheten “artikel-7-procedure”. Die zit echter muurvast omdat sommige lidstaten Hongarije en Polen de hand boven het hoofd blijven houden. D66 wil daarom dat het Nederlands kabinet ervoor pleit dat er geen Europese subsidies meer gaan naar de Hongaarse en Poolse regering.

Om te beginnen moeten de subsidies die direct naar Hongaarse en Poolse overheden vloeien worden stopgezet. Zonder functionerende rechtsstaat geen reguliere Europese subsidies. De inwoners van Hongarije en Polen mogen hier echter niet de dupe van worden. Laat daarom de Europese Commissie wel direct subsidies verstrekken aan individuele bedrijven en burgers. Er moet ook extra steun komen voor ngo's die zich inzetten voor Europese waarden wanneer die onder druk staan in bepaalde lidstaten. Dat mechanisme – het “Values Support Mechanism” - kreeg D66 eerder al door het Europees Parlement, maar de lidstaten willen het niet. Het is hoog tijd dat Nederland dit in de Raad agendeert, met steun van Duitsland.

De rechtsstaatvoorwaarde moet daarnaast algemeen van kracht worden in de nieuwe Europese meerjarenbegroting. En om de situatie in landen goed in de gaten te houden moet de Commissie samen met experts elk jaar een overzicht maken van de rechtsstaat en mensenrechten in EU-lidstaten: een grondrechten APK. Dat kan als basis dienen voor het korten op directe subsidies aan regeringen.

Het wordt tijd dat de Europese regeringsleiders, in plaats van hopeloos toekijken, eindelijk actie ondernemen tegen Hongarije en Polen. De tijd van monitoren en evalueren is voorbij. We hebben naast de coronacrisis een rechtsstaatcrisis. Die moeten we voortvarend aanpakken.

D66

